

Joep Schenk, *Groningen-gasveld vijftig jaar. Kloppend hart van de Nederlandse gasvoorziening* (Amsterdam: Boom 2009) 220 p. ISBN 9789085067634.

‘s Avonds in ons hotel in Sappemeer hebben we heus geen champagne gedronken. We zijn geloof ik zelfs vroeg naar bed gegaan’. Aldus de man die leiding gaf aan de boorploeg die het Slochterenveld ontdekte. Nederlanders hebben niet zo veel met historische momenten. Nu zal het niet eenvoudig zijn het aanboren van een ‘gasbel’ op het moment zelf te ervaren als historisch. De druk in de boorstang liep op. Maar ook achteraf hebben wij moeite met die momenten. Van tijd tot tijd noteerde iemand dat zelfs geen miniem monumentje herinnerde aan het begin van de aardgasrevolutie in Nederland. Nu is er wel een niet te missen kunstwerk, want midden op de snelweg. Maar tijdens een faculteitsuitje, waaraan ik onlangs meedeed, bleek zo wat niemand onder de (Groningse) intellectuelen een idee te hebben wat die grote bollen representeerden, iets ‘fundamenteels onzichtbaars’, volgens de kunstenaar, namelijk het in 1959 aangeboord aardgas. Het is dus goed dat jubilea aanleidingen zijn om boeken uit te geven om het historisch moment en het historisch belang vast te leggen op papier. De NAM, de ontdekker, heeft Schenk gevraagd dat te doen, samen met Petra Timmer, die verantwoordelijk is voor de ‘intermezzi’, de talrijke kaderteksten. Zoals de rigueur schijnt te worden bij de betere gedenkboeken krijgt de lezer een DVD erbij. Een boek is niet het summum van modieuze interactiviteit, maar in de tekst staan verwijzingen naar de filmfragmenten. De integratie gaat zo verder dan bij andere boeken met schijf die ik heb gezien.

Het boek zelf omvat vier hoofdstukken. Het eerste schetst de voorgeschiedenis en brengt de lezer van de stedelijke gasfabrieken via het lange afstandsgas van de jaren 1920 en de exploratie van de ondergrond voor en na de Tweede Wereldoorlog door de Bataafse (Koninklijke Shell) in tandem met de Amerikaanse Standard om te eindigen met dé boringen in het noorden van het land. Het tweede hoofdstuk bespreekt de discussies over het gasgebouw op hoog niveau tussen de oliemaatschappijen, de Staatsmijnen en het ministerie van Economische Zaken. Dat gasgebouw – de wijze waarop deze partijen bij winning en distributie van het aardgas institutioneel gekoppeld raakten – is in de ogen van Schenk het centrale thema van het boek. Hij ziet het bovenal als een vroege en geslaagde vorm van publiekprivate samenwerking. De aanleg van het gasnetwerk, het buitensluiten van de Hoogovens, de hoge verwachtingen en eerste teleurstellingen van het publiek komen ook aan de orde, zij het soms wat summier. Het ‘t-kan-niet-op-optimisme’ van het tweede hoofdstuk verandert in het derde in ‘wees verstandig met aardgas’. Kortom, wij belanden in de jaren van de oliecrises. Het zijn ook de jaren van interessante problemen, die niet louter op het conto van de sjeiks zijn te schrijven. Wat is de gewenste samenhang tussen een groot gasveld en vele kleintjes? Wat betekenen hoge olie- en dus hoge gasprijzen voor de verdeling van de poet? Aardgas als een bedwelmingsmiddel voor de staat, de Hollandse ziekte, wordt dus aangesneden. Het laatste hoofdstuk behandelt de periode 1989-2009. In 1959 was verwacht dat het gastijdperk dan tegen zijn einde zou lopen. We kunnen nog wel even vooruit is de boodschap van Schenk. De beschrijving concentreert zich vooral op de consequenties van het toenemend gewicht van de Europese Unie en de daar nagestreefde liberalisering van energiemarkten, ‘die fetisjistische houding’ aldus een directeur van de Gasunie. De auteur etiketteert het hoofdstuk als politiekbeleidsmatig. Het beschrijft echter ook hoe Slochteren een andere betekenis krijgt. Geleidelijk werd het reduceren van fluctuaties als ‘swing supplier’ kenmerkend voor de Gasunie. Dat

wordt allengs verbreed door van ondergrondse opslag en locatie op een knooppunt (de gasrotonde) een (verhoopt) concurrentievoordeel te maken. Dit is echter een toespitsing van mij, niet een expliciet betoog van de schrijver.

Schenk zet de geschiedenis netjes op een rijtje. De tekst is helder en geregeld levendig. Hij heeft zijn boek vooral gebaseerd op literatuur en openbare documenten. Het nadeel ligt voor de hand: het boek brengt weinig nieuws voor degenen die al eerder het een en ander over aardgas hebben gelezen. Problemen van tijdgenoten en ook de debatten onder historici raken ondergesneeuwd, omdat het moeilijk is verder te komen dan de filters van 'oudere' schrijvers. Als het boek vooral gaat om de institutionele vormgeving van de gasindustrie, zou ik iets over de Commissie Van Iterson hebben verwacht. Het verhaal doet soms naïef aan. Was die 22 juli 1959 wel zo historisch, ook achteraf gezien? Ook al zit er iets van complottheorie in, de befaamde bijlagen van *Vrij Nederland* uit 1983 geven een interessanter en meer complex beeld over de voorgeschiedenis van dat ene moment bij Slochteren. Ook zou je iets meer verwachten over de relaties tussen de NAM, zijn moeders, de staat en de buitenwereld dan in het boek is te vinden. Zeker als het gasgebouw en de publiekprivate samenwerking hét thema is. Schenk's tekst roept soms een glimlach op: A. Vondeling als het prototype van een radicale socialist uit de jaren 1960. Soms is het een grimlach. De Nederlandse energie-intensiteit, energieconsumptie per eenheid Bruto Binnenlands Product, zou na Slochteren *vele* malen hoger worden dan die van het omringende Europa. Wat dacht de auteur, toen hij dit opschreef, denk je dan. Zo maakbaar zijn deze grootheden nu ook weer niet. Het valt zwaar in het laatste, wat snel afgewikkelde hoofdstuk als lezer boven de stof te staan. Kortom, het boek is zeker niet te vergelijken met de bedrijfsgeschiedenis van Shell. Maar *Groningen gasveld vijftig jaar* is een geschikt en verzorgd medium om je te oriënteren en een eerste inzicht te krijgen.

Ben Gales

Rijksuniversiteit Groningen